

חוברת פעמים 67 כמו קודמותיה מוקדשת לקורותיה ולתרבותה של יהדות סוריה. כן הובאו בחוברת זו מאמרים שיש בהם משום השלמה לנושאים שעלו בחוברות פעמים האחרונות, כגון יחסי יהודים-מוסלמים או שימור ושינוי של מסורות.

■ התעודה שאותה מציג פרופ' מיכאל אביטבול בחלק השני של מאמרו 'על יהודים ויהדות באפריקה השחורה – רשמיו ומסעותיו של הרב מרדכי אבי צרור' היא תיאור מסעו של רב זה אשר בדומה לנוסעים אירופיים באפריקה במאה שעברה השאיר תיאור מפורט של מסעו לטימבוקטו שעל גדות הניג'ר. במרכזה של התעודה עומד שבט 'דגאתון' שהתגלה על-ידי מרדכי אבי צרור באחד מסירוי באזור טימבוקטו, ואשר לטענתו הינו שבט ממוצא יהודי שצאצאיו ממשיכים להתייחס אל עצמם כאל יהודים, אם כי שכחו כל אות ותו ממסורת ישראל. בחלקו הראשון של המאמר מואר הרקע ההיסטורי לפרטים הרבים המתוארים ברשימותיו של אבי צרור מזה, ולדמותו ולזמנו של מחברם מזה. המחבר הוא ראש הקתדרה ע"ש רוברט אסרף לחקר מארקו ויהודיה באוניברסיטה העברית בירושלים.

■ עד שנת 1956 נשתמרו במרכז העיר תוניס, במקום שהיה בית-העלמין היהודי הישן, בין בתים וחנויות, קבריהם של רבנים דגולים. קברים אלו נשמרו כמאתים שנה בקירוב. בשנת 1957 הרסו השלטונות את בית הקברות והפכוהו לגן. למרות זאת קברותיהם של רבנים אחדים נשארו במקומם. אברהם הטל צילם את המקום בתוניס בשנת 1956 ומתאר במאמרו את קורותיהם של בית העלמין ושל קברות הרבנים שנותרו במקומם.

אברהם הטל, חוקר וביבליוגרף, הוא הספרן של מכון בן-צבי, ירושלים.

■ במאמר 'משפט דוידוף (1910-1913)' עוקב בנימין בן דוד אחרי גורמיו ומהלכו של משפט דוידוף, שעיקרו עלילה אנטישמית. משפט זה התנהל בין אוגוסט 1910 לאמצע שנת 1913 בעיר תאשכנת. המשפט נסב סביב הטענה שחברת 'טוגובי דום על שם יוסף דוידוף' נטלה ריבית-נשך מאת האיכרים המוסלמים, מגדלי הכותנה. ואכן, הפרשה כולה היתה כרוכה במשבר בענף הכותנה, אולם לטענת המחבר, המשבר לא היה אלא אמתלא להתנכלות בחברת דוידוף, תוך ניסיון לפגוע בכלל יהודי בוכארה. במאמר נזקק בן דוד ל-136 עמודי פרוטוקול של המשפט, המהווים חלק מאוסף דוידוף השמור בארכיון ההיסטורי המרכזי של אוזבקיסטאן בתאשכנת.

בנימין בן דוד חבר קיבוץ חניתה הוא נצר למשפחת דוידוף.

סוריה

■ מיד לאחר כיבוש ארץ-ישראל וסוריה על ידי הצבא הבריטי, החל ועד הצירים בפעילות לשיקום היישוב היהודי ולארגונו. פעילות זו חרגה מגבולותיה של ארץ

ישראל וגם הקהילות היהודיות של צידון, כירות חלב ודמשק זכו להתעניינותו של הוועד ולעתים אף לסיועו. במאמר "קידמה גדולה": ועד הצירים וקהילת דמשק' מנתח ד"ר ירון הראל מקורות ראשוניים מגוונים, ועל סמך ניתוח זה משרטט את תוכניותיו של ועד הצירים ביחס לדמשק. בהמשך נדרש המחבר לכמה שאלות הנוגעות הן ליוזמת ועד הצירים והן לתגובות יהודי דמשק: מה היתה המוטיבציה של ועד הצירים בעיצוב תוכניות אלו? כיצד התממשו תוכניותיו של ועד הצירים הלכה למעשה? מה היו ציפיותיהם של יהודי דמשק מוועד הצירים ובאיזו מידה התממשו? אגב ניתוחם של המקורות מאיר המחבר היבטים שונים בחייה של קהילת דמשק לאחר מלחמת העולם הראשונה.

המחבר מלמד היסטוריה של עם ישראל באוניברסיטת בראיילן ברמת גן.

■ למרות ישיבתם הארוכה מחוץ למזרח התיכון, ולמרות העובדה שרוב בני הקהילה כיום הם ילידי ארצות הברית, ממשיכים יהודי חלב בברוקלין גם בסוף המאה העשרים למסור אוצר גדול של פזמונים וליצור פזמונים חדשים. במאמרה 'פזמונים חלביים בברוקלין' בוחנת פרופ' קיי קאופמן שלמי את אמנות כתיבת הפזמונים, מסירתם וביצועם בברוקלין, תוך שהיא מייחדת תשומת לב רבה למקומן של רשתות אישיות ומשפחתיות בעיצובם, בשמירתם ובמסירתם. כדי לעמוד על מורכבותם ואופיים של החיים המתמשכים של פזמוני חלב בברוקלין נדרשת המחברת לשתי רמות של פעילות. הראשונה נוגעת לקשר החי בין יהודי חלב למורשה הרחבה של המזרח התיכון הערבי; ואילו השנייה נוגעת לקשר האנושי של מסורת הפזמונים בתוך הקהילה החלבית עצמה, שלדעתה של המחברת הוא שהכשיר את הקרקע להתחדשותה של המסורת המוסיקאלית של יהודי חלב בניו יורק.

המחברת היא פרופסור למוסיקולוגיה באוניברסיטת הארווארד, ארה"ב.

■ מאמרו של הרב ד"ר חיים טלבי עוסק בשימור ושינוי במנהגי קריאת התורה של קהילת ארם צובה (חלב). בקהילה זו נשתמרו מחד גיסא מנהגים עתיקי יומין הנוהגים עד היום, ומאידך גיסא חל שינוי במהלך הדורות בחלק מן המנהגים אף בתוך קהילת ארם צובה עצמה. במאמר סוקר טלבי את השתלשלותם של שלושה מנהגים מתוך מגמה למצוא את השינויים גופם, את אופיים ואת הסיבות שגרמו לשינוי.

חיים טלבי מלמד בחוג לתלמוד באוניברסיטת בראיילן ברמת גן.

■ ב'האצבעות והחושים – תעודה מ"אבן השהם" של יוסף אבן צייאח' מציג יוני גארב טקסט ייחודי מ'אבן השהם' של יוסף אבן צייאח, שפעל בירושלים ובדמשק במאה ה-16. בטקסט מתאר אבן צייאח הקבלה מאלפת בין חמשת אצבעות הידיים לחמשת החושים, שעל בסיסה הוא טוען כי ההתנהגות הלא-מודעת של האדם ('מבלי כוונה') בקינוח אברי החישה השונים באצבעותיו השונות מקורה בהקבלה

זו. כמו להוכחת טענה זו משרטט אבן צייאח בטקסט מערכת הקבלות מורכבת המגשרת בין הגוף האנושי לבין מערכות סמיוטיות וסימבוליות – לשוניות וריטואליות – מחד גיסא והיבטים שונים של האלוהות מאידך גיסא. בדברי המבוא לטקסט ובהערות מצביע גארב על זיקותיה של תפיסה זו למקורות יהודיים ולמקורות שמתוך לעולמה של היהדות. יוני גארב הוא תלמיד מחקר בחוג למחשבת ישראל באוניברסיטה העברית בירושלים.

פעלים

■ במדור פעלים של חוברת זו ראיון עם רבה האחרון של קהילת דמשק הרב אברהם חמרה. בראיון מתייחס הרב חמרה להכשרתו כרב, לפעילותו הציבורית וההינוכית, לתפקידיהם של הרב ושל חברי הוועד, לחינוך היהודי, ליחסי יהודים-מוסלמים, לחיי הקהילה היהודית בשנותיה האחרונות ולארגון יציאתם של יהודי סוריה.

עיונים וביקורת

■ צבי זוהר על ספרו של יוסף שרביט על העילית הרבנית באלג'יריה והמודרנה בין 1750 ו-1914.

■ אשר עובדיה על ספרה של מינה רוזן על בית הקברות בחסקוי באיסטנבול.

■ דוד ירושלמי על 'חובות יהודה לרבי יהודה בן אלעזר' בתרגום וההדרת אמנון נצר.

מערכת פעמים מברכת את פרופ' אברהם גרוסמן עם סיום כהונתו כראש מכון בן-צבי ואת פרופ' חגי בן-שמאי עם כניסתו לתפקיד.

העורך